

**RIZIK COVID-19****COVID-19 RISK**Marko Delibašić, Bogdan Kuzmanović, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad***Oblast – INŽENJERSKI MENADŽMENT**

**Kratak sadržaj** – Cilj rada jeste da se prikažu različiti pristupi upravljanju rizikom pandemije. U radu su sagledane posledice trenutne pandemije virusa COVID-19 na ekonomiju, društveni sistem i sektor osiguranja. Sagledana je uloga sektora osiguranja u upravljanju rizikom pandemije i na koji način treba pristupiti budućim pandemijama sa aspekta delatnosti osiguranja i organa na vlasti u državi.

**Ključne reči:** osiguranje, pandemija, rizici, mere zaštite, preventiva.

**Abstract** – The aim of this paper is to demonstrate different approaches to pandemic risk management. The paper focuses on the effects of the COVID-19 pandemic on the economy, social system and the insurance industry. What is the role of the insurance industry in managing the pandemic risk and how should we approach future pandemics from the aspect of insurance sectors and governing bodies.

**Keywords:** insurance, pandemic, risks, protection measure, prevention.

**1. UVOD**

Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji (SZO) pandemija predstavlja globalno širenje nove bolesti. Pandemija postoji u vezi s bolestima koje su zarazne, a zaraza zahvata sve ili veći broj kontinenata.

Najpoznatija pandemija koja se desila pre nesto više od 100 godina jeste Španski grip, kojim je bila zaražena trećina svetskog stanovništva, što je tada bilo preko 500 miliona ljudi, a život je izgubilo između 50 i 100 miliona ljudi. Čovečanstvo je dosta naučilo iz te pandemije u pogledu sprečavanja nastajanja nove takve situacije, ali globalizacija i ogroman rast međunarodnog transporta promenio je način na koji se pandemije danas šire u svetu. Pandemije se danas šire mnogo brže, što je pokazao i Korona virus.

I pre pojave Korona virusa, OECD je smatrala da je razorna pandemija najveći globalni rizik za katastrofu, veći čak i od terorizma. Ona sa sobom nosi ekonomski pad, socijalne distrucije, i neizmernu patnju, pogotovo najsiromašnijim i onima sa najslabijim mentalnim zdravljem.

**NAPOMENA:**

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bio dr Bogdan Kuzmanović.

**2. KARAKTERISTIKE RIZIKA PANDEMIJE**

Širok spektar posledica- rizik pandemije je očekivani intenzitet udara infekcije na ljude i njihovo zdravlje, ekonomiju i društvene zajednice. Karakteristika ovog rizika je što kombinuje nizak stepen verovatnoće nastajanja sa visokim, potencijalno katastrofalnim posledicama. Pandemija velikih razmera ima efekat sličan kao i svetski rat, iznenadni su, i imaju užasne posledice i široko rasprostranjeno geografsko pokriće.

Stvorene su ljudskom rukom infektivne bolesti su prirodna pojava, međutim kada se zaraza ne zaustavi na vreme i dođe do stanja pandemije, za dalju eskalaciju je kriv čovek koji sa svojim neadekvatnim ponašanjem izazove katastrofalne posledice po ekonomski i društveni sistem. Pandemija nije samo zdravstveni problem, sa sobom nosi ogromne neželjene efekte na privredu i privatni sektor. Reakcija vlada, privatnog sektora i potrošača dovela je do toga da virus SARS 2003. godine izazove ekonomske troškove od 54 mlrd. dolara. Koliki će biti troškovi trenutne pandemije, još uvek je nemoguće predvideti. Ljudski faktor je presudan u tome da li će epidemija postati pandemija.

Važna uloga informacija i komunikacije- veliki deo ekonomskih i ostalih posledica pandemije nisu direktno povezani sa smrtnim slučajevima i bolesti. Većina negativnih posledica proizilazi iz ljudske reakcije, koja je uslovljena zabunom i neadekvatnim informacijama koje se plasiraju. Ponašanje pojedinaca kao i zajednica uslovljeno je komunikacijom vlasti, privatnom komunikacijom, poverenjem u zdravstveni sistem i nivoom znanja i pripremljenosti. Neuspeh u ovim oblastima ima za posledicu nastajanje velike panike i neracionalnog ponašanja, što doводи do propasti i javnog i privatnog sektora dobara i usluga.

Rizik u kontaktu sa životinjama- ljudska izloženost patogenima kod životinja je ključna determinanta rizika pandemije. Procenjeno je da 75% patogena koji mogu da naškode čoveku dolazi od životinja. Poznati su po čestoj mutaciji što dodatno otežava njihovo sprečavanje. Najčešće u to ptice, živina i svinje, a u slučaju Korona virusa slepi miš. Mesna industrija, pre svega pilećeg i svinjskog mesa, u zemaljama u razvoju koje nemaju dobru kontrolu kvaliteta povećava rizik prenosa patogena sa životinje na čoveka, a rast trgovine kako unutar zemlje tako i internacionalno dodatno povećava rizik prenošenja infekcije. Bez odgovarajuće kontrole životinja i mesne industrije, pretnje koje ti patogeni predstavljaju ne mogu se jasno definisati.

### 3. GLOBALNE POSLEDICE PANDEMIJE

Pod globalizacijom podrazumevamo internacionalni promet dobara, usluga i ljudi koji je veoma usko povezan sa rizikom pandemije. Kretanje ljudi van granica svoje zemlje je neuporedivo učestalije nego pre jednog veka. Sve više ljudi posećuje zemlje i regione sa lošom zdravstvenom kontrolom i putuju između tih država i visoko razvijenih država. Virus koji se nalazi u udaljenom selu u Africi ili Aziji može da se rasprostrani u velike gradove na svim kontinentima u roku od 36 sati.

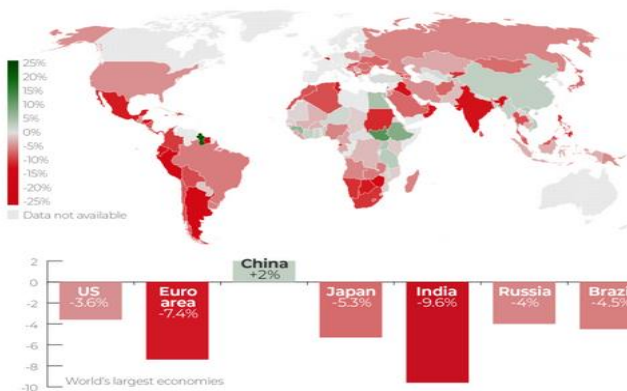
Zahvaljujući neverovatnoj povezanosti različitih delova sveta i hiljadama avionskih letova dnevno, pandemija Korona virusa zahvatila je ceo svet za tri meseca. Virus se pojavio 8. decembra 2019. godine u gradu Vuhan u provinciji Hubei u Kini, kada je registrovan prvi slučaj. Virus je nazvan SARS 2, odnosno COVID-19 (corona virus disease 2019). Razvojem avionskog saobraćaja i turizma, kao i zbog velike prenosivosti virusa, on se proširio na sve kontinente velikom brzinom. Ova pandemija je nažalost otkrila koliki je nivo pripremljenosti i kapaciteta nacionalnih zdravstvenih sistema i kvalitet upravljanja rizikom.

Svetska zdravstvena organizacija je 11. marta 2020. proglasila globalnu pandemiju virusa COVID-19, sa naglaskom da nije u pitanju samo zdravstvena kriza, već da će pandemija pogoditi svaki sektor. Pokazalo se da je svetska privreda usmerena pre svega ka profitabilnosti i efikasnosti, a mnogo manje otporna na neočekivane štetne događaje. Pored zdravstvene krize, današnja pandemija prouzrokovala je i neverovatnu opštu krizu, proizvodi razorne društvene, ekonomske i političke posledice koje će imati dugoročne efekte. Privatni sektor je suočen sa velikim gubicima jer je pandemija uzrokovala smanjenje obima poslovanja ili potpuno gašenje.

### 4. EKONOMSKE POSLEDICE

Prema Svetskoj Banci, globalna ekonomija se smanjila za 4,3% u 2020. godini, gubitkom triliona dolara. Države koje su i pre bile u lošoj poziciji, sada su potonule još dublje u dug, a procene su da je potrebno najmanje decenija da se oporave od posledica pandemije.

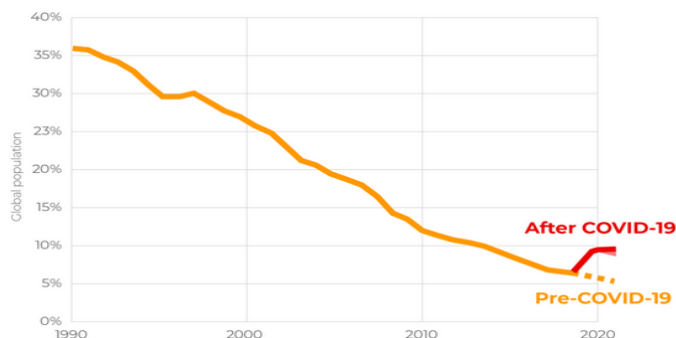
Sve velike svetske ekonomije osim Kine, beleže negativan ekonomski rast prethodne godine, slika 1.



Slika 6. Ekonomski rast 2020. godine

Pandemija je naročito negativno uticala na najsiromašnije. Prvi put posle 20 godina, doći će do značajnog povećanja svetskog siromaštva. Procenjuje se da je pandemija oterala oko 120 miliona ljudi u ekstremno siromaštvo.

Preko 114 miliona ljudi je izgubilo posao prethodne godine prema izveštaju Međunarodne Organizacije Rada, slika 2. Takođe mnogi koji su i dalje zaposleni, imaju značajno smanjen broj radnih sati, a samim tim i primanja. Najteže su pogođeni mladi radnici, kao i ženska populacija.



Slika 2. Uticaj pandemije Covid-19 na nezaposlenost

Zdravstvena, socijalna i ekonomska kriza zatekla je države na različitim nivoima pripremljenosti za funkcionisanje u vanrednim novonastalim okolnostima. Kao odgovor na krizu države su u početku preduzimale određene restriktivne mere u cilju prevencije, kontrolisanja i zaustavljanja pandemije.

Mere su varirale od zatvaranja granica, restrikcija međudržavnog saobraćaja, ograničavanja rada pojedinih objekata, do karantina i policijskog časa. Sve to je uzrokovalo velike ekonomske gubitke usled prekida poslovanja.

### 5. GLOBALNI IZAZOV ZA OSIGURAVAČE

Uprkos ogromnim potencijalnim gubicima, malo polisa osiguranja pokrivalo je pandemiju iz razloga što je taj rizik teško kvantifikovati i na njega staviti cenu.

Rizik pandemije je veliki izazov za osiguranje, jer je po definiciji globalna pojava i utiče na jako puno ljudi i sektora privrede u isto vreme. To ovaj rizik odvaja od ostalih osiguravajućih rizika, koji se manifestuju uglavnom samo na jednom mestu u kratkom vremenskom periodu.

Iako je moguće osigurati ograničen broj ljudi od rizika pandemije u dobro definisanim okolnostima, osiguranje veoma velike grupe nije tako jednostavno i ne može se uraditi pomoću osnovnih osiguravajućih principa i oslanjajući se samo na sredstva osiguravajućih društava. Rizik pandemije možemo svrstati u grupu rizika sa potencijalno ogromnim negativnim posledicama, kao što su terorizam i prirodne katastrofe koji zahtevaju partnerstvo između osiguravajućih društava i državnih institucija kako bi se pronašlo adekvatno rešenje.

Ono što predstavlja poseban izazov za osiguravajuće kompanije kod rizika pandemije jeste to što on u velikoj meri zavisi od reakcije nadležnih organa. Preventivne

mere koje postave nadležne institucije kako bi se usporilo i ograničilo širenje bolesti utiču u velikoj meri na mogućnost osiguravajućih društava da precizno ocene i kvantifikuju rizik.

U slučaju COVID-19 pandemije ekonomski gubici se nisu pojavili kao direktan rezultat pandemije, već kao rezultat aktivnosti nadležnih organa da se smanji opasnost po ljude. Zbog toga je rizik pandemije vrlo specifičan, jer osim globalne rasprostranjenosti, njega karakteriše i uska povezanost sa političkim odlukama.

## 6. ULOGA OSIGURANJA U EKONOMSKOM ZASTOJU IZAZVANOM PANDEMIJOM

Zatvaranjem fabrika, restorana, maloprodajnih objekata i drugih objekata kako bi se sprečilo širenje Covida je rezultiralo značajnim gubicima usled prekida poslovanja. Najveći deo tih gubitaka snose same kompanije i preduzetnici jer mnogi nemaju potrebno pokriće iz osiguranja za slučaj prekida poslovanja. Prema procenama OECD jedan mesec strogih mera socijalne distance, odnosno karantina vodi do otprilike 1,7 triliona dolara gubitka. Većina država i vlada su uspostavile neki vid programa za pomoć pravnim licima koji su suočeni sa velikim gubicima kao posledica pandemije, sa fokusom na pomoć pri plaćanju zaposlenih onima koji su zadržali radnu snagu.

Osiguravajuća društva širom sveta su naglasila da većina osiguranika nema pokriće iz polise osiguranja koje bi ih zaštitilo od prekida poslovanja usled pandemije. U SAD obavljeno je istraživanje u koje je uključeno 84 osiguravajuća društva. Detaljnim pregledom njihovih polisa otkriveno je da samo 2 nude pokriće od rizika pandemije u svojim polisama, dok 15 nude ograničeno pokriće. U Francuskoj od 20 osiguravajućih društava samo 2,6% osiguranika ima pokriće za slučaj obustave poslovanja usled pandemije.

Dok je učestalost pandemije i njenu pojavu teško predvideti, potencijal štetnih efekata je poznat, i on je ogroman. Visina troškova prekida poslovanja usled COVID-19 je mnogo veća nego šteta bilo koje pojedinačne katastrofe koja se desila.

Kompanije u zemljama OECD-a su pretrpele otprilike 1,7 triliona dolara izgubljenih prihoda za jedan mesec striktnih mera karantina. Primera radi "Veliki japanski zemljotres" iz 2011. godine, koji je najveći ekonomski štetan efekat os jedne katastrofe još od 1970. godine) rezultirao je štetom od 234 mlrd dolara. Potencijalni troškovi pandemije bi značajno prevazišli premiju prikupljenu za pokriće prekida poslovanja.

Kao jedno od rešenja predlaže se model po kom bi država bila dužna da pokrije troškove iznad unapred određene granice. Time bi privatna osiguravajuća društva pokrivala ispod te granice. Države pružaju razne vidove finansijske podrške kako bi se ublažili negativni efekti pandemije, kako pojedincima tako i kompanijama. Na posletku, vlade država će morati da donesu odluku da li je isplativije da se pomoć pruža osiguravajućim društvima kao posredniku ili direktno građanima i kompanijama. Program

osiguranja bi donosio najviše benefita, ali samo ako uspe da probudi apetit privatnog sektora za osiguranjem kao i osiguravajućih društava za preuzimanjem rizika. Time bi se dodatno povećalo razumevanje rizika i motivacija za smanjenje tog rizika svih učesnika, ali i obezbedila sigurnost kompanijama u pogledu straha od prekida poslovanja.

## 7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U radu su identifikovani višestruki uticaji pandemije na ekonomske aktivnosti i na sector osiguranja. Analizom društveno ekonomskih aspekata uticaja pandemije, primećuju se multidimenzionalne posledice.

U ekonomskom pogledu to su recesiji, smanjena produktivnost, smanjen obim proizvodnje usled obustave rada, smanjena ekonomska aktivnost usled restriktivnih mera. U društvenom smislu to su socijalna distanca, ograničavanje kontakta, međuljudski odnosi, narušeno psihičko zdravlje stanovništva. Najteža posledica od svih su preko 5 miliona preminulih ljudi usled epidemije u trenutku pisanja rada, što je broj koji će još značajno porasti u budućnosti.

Kako bismo povećali spremnost i otpornost ekonomije ali i društvenog sistema, neophodno je promeniti pristup u upravljanju rizikom pandemije sa reaktivnog na preventivni.

Uloga države je ključna u kreiranju sistema koji je održiv. Osiguravači pružaju usluge osiguranja, ali država subvencionise premije, razvija regulative, kreira baze podataka i modele rizika, obezbeđuje programe edukacije, reosigurava.

## 8. LITERATURA

1. *Osnovi osiguranja i reosiguranja*, Beograd, 2009., dr Boris Marović, dr Bogdan Kuzmanović, dr Vladimir Njegovir
2. Kočović, Jelena, Rakonjac-Antić, Tatjana, Koprivica, Marija. „Rizik pandemije – pretnja ili šansa za delatnost osiguranja?“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, XIX(2), 2020
3. Hussain, Noor Zainab. “*Pandemic-proofing: Insurance may never be the same again*”, Reuters Business News, July 10, 2020  
<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-insurance-products-idUSKBN24B0RD>
4. Worldometers, COVID-19 CORONAVIRUS PANDEMIC, 2020  
<https://www.worldometers.info/coronavirus/>
5. OECD, *Insurance sector responses to COVID-19 by governments, supervisors and industry*, Paris, 2020
6. Marsh & McLennan, *COVID-19: Evolving Insurance and Risk Management Implications Report*, 2020

### Kratka biografija:



**Marko Delibašić** rođen 30.07.1996. godine u Novom Sadu u Srbiji. Diplomirao 2019. godine na Ekonomskom Fakultetu u Novom Sadu. Master rad, na Fakultetu Tehničkih Nauka na temu Rizik COVID-19 odbranio je 14.12.2021. godine, na smeru Inženjerski menadžment.



**Dr Bogdan Kuzmanović** je više od 20 godina radio u praksi osiguranja u kompaniji »DDOR Novi Sad« gde je bio i generalni direktor. Vodio je sektor osiguranja imovine, poljoprivrede, transporta i kredita i predstavljao kompaniju u poslovima vezanim za inostranstvo (Rusija, Ukrajina, Grčka, Rumunija, Turkmenistan, Austrija, Velika Britanija, Francuska, Nemačka, Nigerija..). Osnivač je Srpske asocijacije menadžera i član predsedništva Saveza ekonomista Vojvodine. Završio je ekonomski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, doktorirao je na FTN. Od 2012. do novembra 2019. godine direktor je ekonomske funkcije Transnafta AD, a od 2019. je generalni direktor.